

ROUZMARI SATKLIF

SREBRNA GRANA

Prevela
Ksenija Vlatković

■ Laguna ■

Naslov originala

Rosemary Sutcliff
THE SILVER BRANCH

Copyright © Anthony Lawton 1957

“The Silver Branch” was originally published in English in 1957. This translation is published by arrangement with Oxford University Press.

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

SREBRNA GRANA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

Istorijska beleška	9
I Saksonska obala	11
II Šapat na vetru.	29
III Kuća na litici	42
IV Morski vuk	54
V Velebilje!.	69
VI Evikat s kopljem	78
VII Da se Suđaje umilostive	91
VIII Svetkovina Samain	108
IX Znak delfina.	125
X <i>Berenika</i> isplovljava za Galiju	141
XI Senka	158
XII Grančica žukve	172
XIII Srebrna grana.	191
XIV Drevno obeležje	209
XV Povratak među legije.	223

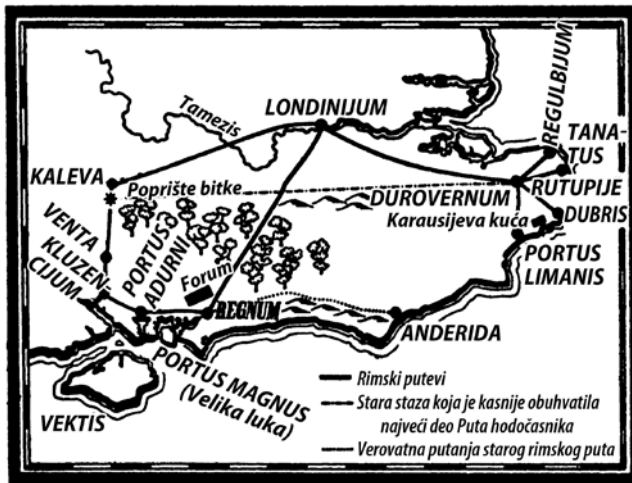
XVI	„Karausije! Karausije!“	238
XVII	Orao u plamenu	249
XVIII	Pobednički venci	269
	Nazivi mesta u doba rimske Britanije . . .	285
	O autorki	287

ISTORIJSKA BELEŠKA

O d vremena ove priče do pada Rima proteklo je preko sto godina; do trenutka kad su iz Britanije povučeni poslednji legionari i kad je ugašen svetionik u Rutupiju a počelo mračno doba. Ali i veliki dani već behu prohujali. Na rimske granice su sa svih strana nasrtali varvari, kod kuće se vojskovođe borile da postanu imperatori, a imperatori suparnici otimali se između sebe za prevlast.

Marko Aurelije Karausije bio je stvarna ličnost baš kao i izdajnik Alekt i legat Asklepiodot; isto kao i cezar Konstancije, čiji je sin Konstantin postao prvi hrišćanski car Rima. Što se ostalog tiče: telo saksonskog ratnika sahranjenog sa oružjem pronađeno je u jarku zamka u Ričboru, koji se u danima orlova zvao Rutupije. Bazilika u Kalevi zapaljena je pred kraj rimske vladavine i kasnije je ugrubo obnovljena, a orao, o kome sam već pisala u nekoj drugoj priči, otkriven je prilikom iskopavanja u ruševinama jedne od sudnica iza glavne dvorane. U Kalevi – današnjem Silčesteru – takođe

je pronađen kamen na kome je na starom irskom bilo urezano muško ime; na kamenu je pisalo Evikat ili Ebikat, što znači „Kopljonoša“.

I SAKSONSKA OBALA

Po vetrovitom jesenjem danu jedna galijska galija je lagano izbila iz širokog zavoja britanske reke, koja se proširivala u luku Rutupija.

Kako je vodostaj bio nizak, na obema blatnjavim obalama, inače pod vodom kad reka nadođe, izvrvele su šljuke i vivci. A iza golog peščanog plicaka i vlažnog, solju bogatog naplavnog zemljišta, sve bliže i više kako je vreme prolazilo, uzdizao se Rutupije: dugačko ostrvo, grbavo kao kitova leđa, i sivi bedemi tvrđave, a ispod njih načičkane šupe lučkog skladišta.

Mladić koji je stajao na pramčanoj palubi galijske galije posmatrao je sve bližu tvrđavu prepun očekivanja; misli su mu čas hrlile ka budućnosti koja ga je tamo čekala, čas se vraćale na razgovor koji je s Licinijem, zapovednikom njegove tadašnje kohorte, vodio još pre tri meseca na drugom kraju Imperije. Te večeri je službeno potvrđen njegov premeštaj.

„Ti ne poznaješ Britaniju, je li tako?“, beše ga pitao Licinije.

Justin – Tiberije Lucije Justinijan, glasilo mu je puno ime, kako je zavedeno na pločicama vojnog bolničkog korpusa u Rimu – odmahnuo je glavom i uz blago zamuckivanje, kog nikako nije uspevao da se otrese, odgovorio: „N-ne, gospodine. Deda mi je rođen u Britaniji i odrastao je tamo, ali ostao je da živi u Nikeji kad je napustio orlove.“

„To znači da ti jedva čekaš da vidiš provinciju?“

„Da, gospodine, samo se uopšte nisam nadao da će me tamo poslati s orlovima.“

Živo se sećao tog prizora. Video je u mislima Licinija kako ga posmatra preko šafranskog plamena svetiljke na stolu, i šaru koju su pravili drveni završeci svitaka na policama, i vitice nanetog finog peska po uglovima službene prostorije od naboja; čuo je i smeh u daljini logora i odnekud daleko zavijanje šakala; i Licinijev suvi glas:

„Možda zato što nisi znao da smo u tako prijateljskim odnosima s Britanijom ili, bolje reći, s čovekom koji je sebe proglasio imperatorom Britanije?“

„Pa, gospodine, to zaista deluje pomalo čudno. Zar nije ovog proleća Maksimijan poslao cezara K-Konstancija da ga otera sa galske zemlje?“

„Slažem se. No, postoje moguća objašnjenja za premeštanje vojnika iz drugih delova carstva u britanske legije. Moguće je da Rim, što bi se reklo, nastoji da sačuva otvorene puteve za vezu. Može biti da ne želi da Marko Aurelije Karausije zapoveda legijama koje su skroz odsečene od ostatka Imperije. Na taj način one se pretvaraju u vojne

snage odane isključivo svom vođi i potpuno presecaju sve odnose s carskim Rimom.“ Licinije se nagnuo napred i smotreno zatvorio poklopac na bronzanoj mastionici uz tihi kliktaj. „Da budem potpuno iskren, više bih voleo da si dobio premeštaj u bilo koju drugu provinciju Imperije.“

Justin ga je zabezegnuto pogledao. „Zašto, gospodine?“

„Zato što ti poznajem oca, te mi je stoga u određenoj meri stalo do tvoje dobrobiti... Koliko su tebi uopšte poznate prilike u Britaniji? Šta znaš o caru Karausiju, koji se sa istom revnošću odnosi prema svemu?“

„Nažalost, gospodine, vrlo malo.“

„E pa, onda me saslušaj, i možda će ti se ponešto razjasniti. Kao prvo, izbriši iz glave pomisao da je Karausije sazdan od iste građe kao i većina šestomesečnih careva što su do titule dolazili mačem u vreme pre nego što su Dioklecijan i Maksimijan podelili carstvo između sebe. On je sin Germanina i Hibernijke, a od takvog spoja samo sevaju varnice; rodio se i odrastao je u jednoj trgovačkoj postaji koju su Manopejci s Germanskog mora odavno podigli u Hiberniji, a među očev narod vratio se tek kao odrastao čovek. Kad sam ga prvi put video, bio je kormilar na Skaldisu. Posle je postao legionar – samo bogovi znaju kako. Služio je u Galiji i Iliriji, a pod carem Karom borio se u Persijskom ratu, neprekidno napredujući. Bio je Maksimijanova desna ruka kad je trebalo ugušiti pobune u istočnoj Galiji, i tad se tako proslavio da ga je Maksimijan, pamteći njegovu pomorsku obuku, postavio za

zapovednika brodovlja u Gezorijakumu, sa zadatkom da počisti Saksonce koji su se rojili po Severnom moru.“

Tu je Licinije zamukao, kao da se izgubio u svojim mislima, pa ga je Justin posle kraćeg čekanja uviđavno podstaknuo da nastavi: „Zar nije k-kolala ona priča kako je pustio morske vukove da izvedu prepad do kraja da bi se obrušio na njih kad su se vraćali k-kući natovareni plenom?“

„Ja – a ništa od plena nije poslao u Rim. E, rekao bih da je to raspalilo Maksimijanov gnev. Nikad nećemo doznati pravu istinu u toj priči, ali zna se da je Maksimijan naredio Karausijevo smaknuće, što je ovaj nanjušio i na vreme zbrisao u Britaniju, a za njim je pošlo sve brodovlje. Ljudi su ga vazda rado sledili. Tad kad je u Gezorijakum stigla zvanična naredba da se Karausije pogubi, ovaj se već bio obračunao s vladarem Britanije i proglasio sebe carem, u čemu su ga podržale tri britanske legije i velike snage iz Galije i Donje Germanije, a pomoglo mu je i to što se more, koje je počistio svojim galijama, našlo između njega i njegovih krvnika. Ja, a to behu galije i mornari o kakvim je Maksimijan samo mogao da sanja. Stoga Maksimijan na kraju i nije imao drugog izbora doli da sklopi primirje s njim i prizna ga za brata imperatora.“

„Ali mi taj mir n-nismo održali“, na to će Justin otvoreno.

„Nismo. I kako ja vidim, Konstancijeve pobeđe na severu Galije ovog proleća za nas su veća bruka nego što bi bio poraz. Ne krivim ja za to mladog cezara; on je čovek koji sluša tuđe zapovesti, uostalom kao i svi mi, bez obzira na to što će on jednog dana zauzeti Maksimijanovo mesto...

Pa, mir opstaje – što se kaže, reda radi. Ali stanje je takvo da bi svakog trenu mogao buknuti požar, a desi li se to, neka su bogovi u pomoć svakome ko se nađe usred njega.“ Zapovednik je odmaknuo stolicu i ustao, pa se okrenuo ka prozoru. „Pa ipak ti moram priznati, Justine, da ti na neki čudan način zavidim.“

Justin mu na to reče: „Svideo vam se tad kad ste ga upoznali, gospodine?“

Prisećao se kako se Licinije tad zagledao u noć obasjanu mesečinom. „Ja – ma ne znam ni sam, ali mislim da bih za njim uskočio i samom Erebu u usta“, rekao je pa se okrenuo ka lampi.

I to je uglavnom bilo sve, izuzev što ga je Licinije na kraju zaustavio na vratima s rečima: „Ako ti se ikad pruži prilika da lično razgovaraš s tim velikim čovekom, prenesi mu moj vojnički pozdrav i priupitaj ga seća li se kako smo zajedno ubili vepra u boroviku kraj trećeg zavoja reke Skaldis.“

Slabi su izgledi, mislio je tad Justin, da će se mlađi ranar ikad naći u prilici da prenese caru Karausiju bilo kakvu poruku.

Prenuo se iz prošlosti i shvatio da su ušli u svet drvenih i kamenih gatova, opasnih radionicama za izradu jedara i oružarnicama i šupama za smeštaj dugačkih čamaca, i da se probijaju između galija usidrenih u skrovitim vodama. U nos mu uđe neprijatna mešavina mirisa smole i drvene građe natopljene solju i usijanog metala; a lupkanje vesala i pljuskanje vode, koju je kljunom razdvajao brod, nadjačavala je zbrka zvukova strugova i testera i udaraca čekića po

nakovnju, zbog čega je svako pristanište na svetu bruhalo kao košnica. Iznad Justina su se nadvili bedemi Rutupija; sivi pramac zidina još je odisao novinom, a iz središta je štrčala kula svetilja za odašiljanje svetlosnih signala.

Nešto kasnije, pošto se iskrcao i javio i svom zapovedniku i starijem ranaru, ostavio opremu u sobici krečnobelih zidova koju su mu dodelili u starešinskom delu, pa se u potrazi za kupatilom izgubio u gužvi neprijateljski prostrane goleme tvrđave, Justin se našao ispred te kule.

Iako se svetionik nije mogao porediti sa aleksandrijskim na Farosu, onako gledan iz neposredne blizine ipak je čoveku oduzimao dah. Nasred otvorene zaravni uzdizala se čvrsta zidana plinta, četiri ili pet puta viša od čoveka, dugačka kao galija od osamdeset vesala, iz čijeg je središta u nebesa stremila kula od istog takvog sivog kamena, okrunjena gvozdenim žeravnikom za signalnu vatru, pa se Justinu činilo da visokim vrhom, koji je video kroz izmaglicu, dodiruje nestalno novembarsko nebo. Oko njega su šestarili galebovi belih krila, a Justin je razabrao i njihove tanušne, udaljene krike, što su presecali žamor užurbane tvrđave; a kad mu se zavrtelo u glavi, spustio je pogled do vrha kamene plinte. Sa obe strane su do nje vodili kosi pristupi za kola sa ogrevom, a odatle je počinjala i natkrovljena kolonada koja se pružala sve do osnove same kule. Kad se nadivio velelepnoj građevini i obratio pažnju na pojedinosti, primetio je da su stubovi i venci izrađeni od mermera, ukrašeni kipovima i divnim rezbarijama, krnji i prepušteni propadanju, što ga je začudilo s obzirom na to

da ih je opasavala nedavno izgrađena tvrđava, na kojoj su tu i tamo još dovršavali radove na zidinama. A svud oko svetionika ležao je razbijeni mermer, ponegde nemarno nabacan u kamare i spreman za novu upotrebu, a ponegde je još visio sa sivih zidova koje je nekada oblagao. Justin se sagnuo da podigne parče na koje je umalo zgazio, inače po svoj prilici spalo s gomile što je nekud odvezena, pa je utvrdio da drži deo izvajanog slavoluka.

Još je imao u ruci komad mermera i gledao u golemu kulu s koje je otpao, kad je iza sebe začuo glas: „Lepa je, zar ne?“, pa se okrenuo i kraj sebe ugledao prašnjavog mladića u centurionskoj uniformi, s kacigom ispod miške; zdepast, riđ momak s mršavim, veselim licem i razigranim obrvama delovao je prijateljski.

„Napola je uništena“, izustio je Justin zbunjeno. „Šta je ovo? Mislim, i sam vidim da je svetionik, ali čini mi se da je kula imala još neku namenu.“

Lice mladog centuriona načas se smrači. „Nekad je bila i spomenik pobedi – spomenik podignut u slavu moćne Rimske imperije i njenog osvajanja Britanije. Sad je najobičnija kula svetilja, a odlomljeni mermer drobimo i krpimo zidine bez kojih ne bismo mogli da sprečimo upade Saksonaca... Ima u tome neke pouke, ako si od onih što su skloni da ih izvlače.“

Justin pogleda u komad mermernog slavoluka u ruci, pa ga baci u stranu. Klepnuo je odsečno i tiho, podigavši oblačić prašine.

„Šta tražiš?“, raspitivao se novi poznanik.

„Tražim kupatilo“, odvratio je Justin; a onda je dodao kao da želi da se prikaže u što boljem svetlu: „Ja sam novi mlađi ranar.“

„Je li tako? Pa, ruku na srce, i pomislio sam da bi mogao biti.“ Osmotrio je Justinovu uniformu bez oklopa. „Jesi li se javio zapovedniku?“

„I njemu i starijem ranaru“, odvratio je Justin uz kolebljiv osmeh. „Nazvao me je kasapinom poletarcem i rekao mi da se javim sutradan izjutra na sat vremena pre prozivke bolesnika.“

Oči mladog centuriona pretvorile su se u razigrane proreze. „Vinicije je očigledno dobre volje; priča se da je tvog prethodnika nazvao trapavim koljačem i gađao ga loncem za smolu u glavu. Ja, doduše, u to vreme nisam još bio ovde... Elem, ako tražiš kupatilo, najbolje je da kreneš sa mnom. Samo treba da se otarasim ove vojničke opreme, pa i sam idem tamo. Ako požurimo, taman ćemo imati vremena da se pre večere potopimo i na brzinu ispljuskamo.“

Dok se u pratnji novog poznanika vraćao putem kojim je došao, između radionica u kojima se vredno radilo i zgusnutih redova spavaonica, Justinu se velika tvrđava najednom učini prijatnija; stade sa zanimanjem da razgleda oko sebe. „Prvu godinu kao ranar-početnik služio sam u Biršebi, utvrdi u kojoj je smeštena samo jedna kohorta. U ovoj se č-čovek može izgubiti.“

„Ove nove utvrde na saksonskoj obali su strašne“, kazao mu je pratilac. „A takve moraju biti; one su u isto vreme i tvrđave i brodogradilišta i pomorska sedišta. Navici će se ubrzo.“

„Hoćeš reći da ova nije jedina? Mislim, ovako velika nova tvrđava poput ove.“

„Ima ih nekoliko, od Metarisa pa sve do Velike luke; neke utvrde su potpuno nove, a neke podignute na starim temeljima, kao Rutupije. I sve čine deo Karausijeve odbrane od morskih vukova.“

„Karausije“, reče Justin s prizvukom strahopoštovanja u glasu. „Pretpostavljam da ti često viđaš Karausija.“

„Zevsa mi! Pa, naravno! Ovde mu je sedište, mada on, naravno, u međuvremenu šeta po provinciji. Naš carić je od onih koje ne drži mesto. Sva je prilika da ćeš ga večeras i lično upoznati; često večera u trpezariji sa ostalim vojnicima.“

„Hoćeš da kažeš da je on sada ovde?“

„Nego šta! A i mi smo stigli. Popni se i sedi na krevetu dok ne završim. Neću dugo.“

I tako se Justin ubrzo smestio na ivicu poljskog kreveta u sobičku krečnobelih zidova baš kao što je i njegov, dok je njegov novi poznanik, odloživši mač i kacigu, uzeo da razvezuje remenja na prsniku, zviždućući tiho i veselo kroz zube. Justin je sedeo i posmatrao ga. Mada i sam druželjivo biće, uvek je sa iznenađenjem i zahvalnošću prihvatao i najmanji nagoveštaj tuđe želje za druženjem, i zato je, osim zahvalnosti, riđokosi centurion zadobio i Justinovu, isprva suzdržanu ali toplu naklonost.

A centurion je oslobodio i poslednju kopču i prestao da zviždi. „Ti si znači stigao iz Biršebe? Bogami si prevalio dugačak put. Ah, hvala.“ (Zahvalio je Justinu što mu je pridržao težak grudni oklop.) Sledeću rečenicu prigušili su mu prevoji kožne zaštitne tunike koju je povukao preko glave. „A gde si bio pre toga? Iz kog si ti dela carstva?“

„Iz Nikeje, u južnoj Galiji.“

„Dakle, prvi put sad vidiš Britaniju?“

„Tako je.“ Justin je spustio prsni oklop kraj sebe na poljski krevet. „Ali moji su iz Britanije, zbog čega sam inače oduvek nameravao da d-dođem da je vidim.“

Mladi centurion se izbavio iz kožnih prevoja i ostao u tunici uniforme od fine jarkocrvene vune, i onako s nakoštrešenom riđom kosom pre je ličio Justinu na dečaka nego na odraslog muškarca. „Iz kog dela Britanije?“

„S juga. Koliko mi se čini iz vapnenastog zabrežja pored Kaleve.“

„Sjajno! Iz tog kraja su svi najbolji ljudi; najbolji ljudi i najbolje ovce. Kao i ja lično.“ Pogledao je u Justina sa iskrenim zanimanjem. „Kako se zoveš?“

„Justin. Tiberije Lucije Justinijan.“

Nastupio je trenutak ćutnje, a onda je njegov poznanik sasvim tiho rekao: „Justinijan. *Tako* znači?“ A onda je hitro skinuo nešto s leve ruke i pružio Justinu. „Jesi li ovo nekad video?“

Justin uze predmet i pogleda ga. Beše to jedan težak i prilično star pečatni prsten. Mutni smaragd u ležištu delovao je tamno i hladno, ali odbio je svetlost kad ga je

Justin okrenuo ka prozoru da ga bolje osmotri, tako da se ugravirani detalj na površini jasno istakao. „Ovog delfina?“, upitao je s uzbuđenjem. „Da, jesam – na poklopcu stare kutije od slonovače u kojoj je baka držala sredstva za negu. To je bilo obeležje njene porodice.“

„Eto dokaza!“, kazao je mladi centurion dok je primao natrag svoj prsten. „Dakle, od svih...“ Počeo je da izvodi neku čudnu računicu na prstima, ali ubrzo je odustao. „Ne, to prevazilazi moje sposobnosti. Između tvoje i moje kuće sklopljeno je nekoliko brakova, i zato će jedino moja baba-tetka Honorija moći da rasplete tako umršeno povese, ali nema sumnje da smo ti i ja u nekakvom srodstvu.“

Justin ništa ne reče na to. Pridigao se s poljskog kreveta i zagledao u mladićevo lice, najednom pomalo nepoverljiv prema dobrodošlici koja mu je priređena. Jedno je sažaliti se na neznanca i dovesti ga u svoj stan na putu do javnog kupatila, a sasvim drugo naprtiti ga sebi na vrat u svojstvu rođaka.

Justinova nesigurnost, mada ni sam nije uočavao razloge, poticala je od toga što je godinama predstavljao razočaranje za oca. Oduvek je bio bolno svestan da ga otac smatra promašajem. Justinova mati, koje se on jedva sećao, bila je lepotica; no on je, kao i u svemu zle sreće, u isto vreme ličio na majku, ali bio i izrazito ružan, pa mu je glava delovala preveliko za uzana ramena a uši su mu prkosno štrčale u stranu. Kako je u detinjstvu često pobolevao, kad je došlo vreme da stupi u legionare kao i svi muškarci u njegovoj porodici, nije uspeo da ispuni nužne zdravstvene zahteve

Centurijata. Njemu to lično nije smetalo, zato što je oduvek želeo da postane ranar; međutim, znajući da će se njegov otac zbog toga još više razočarati, duboko je žalio; stoga je postao još nesigurniji u sebe.

A onda se obradovao kad je shvatio da ridokosi momak nije ništa manje radostan zbog zapanjujućeg otkrića nego on sam.

„Znači, ti i ja smo rođaci“, kazao je. „Baš dobro. Ja sam Tiberije Lucije Justinijan – ali i dalje ne znam kako se ti zoveš.“

„Flavije“, odvratio je crvenokosi centurion. „Marcelo Flavije Akvila.“ Pružio je ruke i zgrabio Justina za ramena, koji se nasmeja, ali i ukipi od iznenađenja. „Uh, potpuno je neverovatno da ovako naletimo jedan na drugog prvog dana pošto si nogom kročio na britansko tlo! Mora biti da nam je suđeno da postanemo prijatelji, pa ko smo mi da bežimo od svoje sudbine?“

I najednom su počeli da govore u isti glas, da zadihano i nasmejano ispaljuju nedovršene rečenice, stojeći jedan kraj drugog da se što bolje osmotre, radosni zbog otkrića, sve dok se Flavije nije odmakao da uzme novu tuniku koju mu je posilni spustio na podnožje kreveta. „Ovo moramo uskoro da proslavimo; ali ako ne požurimo, ni ti ni ja nećemo stići da se okupamo pre večere – ne znam za tebe, ali ja sam čitav dan nadgledao radove na zidu i od glave do pete sam prekriven peskom.“

* * *

Kad su Justin i Flavije ušli u trpezariju, unutra je već bila gužva i vojnici su stajali po grupicama i dokono razgovarali, ali niko još nije sedeo za dugačkim stolovima. Justin je pomalo strepeo od toga što će morati sam da uđe u dvoranu punu neznanaca. Međutim, Flavije, koji mu je prebacio ruku preko ramena, odmah ga je uvukao u razgovor s družinom mladih starešina. „Ovo je naš novi mlađi ranar – barem ono što je posle susreta s Vinicijem ostalo od njega, uz to je i moj rođak!“ Budući da su mu smesta tražili da zauzme stranu u raspravi o kamenicama, primljen je u društvo i pre nego što je bio svestan šta se desilo.

No, ubrzo su kolonadom odjeknuli koraci i užurbani glas, i žamor u dugačkoj prostoriji naglo se prekinuo, a svi prisutni vojnici se uspravili i doveli u red, pa se Justin s gorljivim iščekivanjem okrenuo ka vratima.

Prvi pogled na čoveka koji je u pratnji visokih vojnih starešina ušao u dvoranu doneo je Justinu razočaranje. Beše to jedan oniži, zdepast muškarac izrazito snažne građe, zaokrugljene glave na neobično debelom vratu, guste smeđe kose i brade ukovrdžane kao ovnujsko runo. Činilo se da bi mu neuporedivo bolje pristajali kožni ogrtač i pomorska kapa umesto finog odela na njemu, budući da se u trpezariju dogegao, što beše nepogrešiva oznaka čoveka naviklog da korača po palubi.

„Pa ja sam ko zna koliko puta video ljude slične njemu – ma, stotinu puta dosad“, pomislio je Justin. „Na palubi svake carske galije ima barem jedan takav.“

Car je zastao u vrhu prostorije i pogledom prešao preko lica vojnika koje je unutra zatekao; a onda su mu se oči pod gustim ravnim veđama srele s Justinovim. „Aha, evo novog lica“, kazao je car, pa ga pozvao prstom. „Pridi, momče.“

Justin je čuo kako zapovednik logora brzo kazuje Karausiju njegovo ime i zvanje. Potom je vojnički pozdravio čoveka koji je se od kormilara s reke Skaldis uzdigao do cara Britanije; tad je i uvideo da ga je pogrešno procenio. Nikad dotad nije sreo nikoga sličnog njemu.

Karausije ga je uhvatio za rame i okrenuo mu lice ka svetlosti lampe – jer se suton već spustio. Pošto ga je proučavao dugo i bez žurbe, kazao je: „Dakle, ti si taj novodošli mlađi ranar.“

„Da, cezare.“

„Gde si odslužio prvu godinu?“

„U Trećoj kohorti legije Fretenzis, u Biršebi u Judeji“, odvratio je Justin. „Fulvije Licinije, inače zapovednik tamošnje vojne posade, zamolio me je da prenesem cezaru njegov pozdrav i da ga upitam seća li se vepra kog ste zajedno ubili u boroviku kraj treće okuke Skaldisa.“

Karausije je počutao. Potom je kazao: „Sećam se tog vepra, tačno – a i Licinija. Znači, on je u Judeji? U to vreme mi je bio pretpostavljeni; a sad on zapoveda vojnom posadom u Biršebi, a ja nosim ovo“, pogladio je carski ogrtač purpurne boje, koji mu je na ramenu bio zakačen krupnim rubinom. „E, što ti je život čudo! Možda nisi stigao još u to da se uveriš, ali hoćeš, ako dovoljno dugo poživiš... Znači, moja braća carevi šalju mi mlađeg ranara iz legije Fretenzis.“

U poslednje vreme je u Britaniju premešteno više ljudi iz prekomorskih legija. Gotovo kao u stara dobra vremena. Međutim, proletos nisu bili tako prijateljski nastrojeni, ako me sećanje ne vara. „Iako mu se u glasu i držanju ogledala samo zamišljenost i ništa više, i mada mu je ruka na Justinovom ramenu tek jedva primetno pojačala stisak, a na neotesanom licu pravilnih crta, sasvim unetom u Justinovo, ni mišić nije zaigrao, izuzev što su mu oči možda načas malčice posvetlele kao što voda pobeli pred oluju, Justin se najednom oduzeo od straha. „Možeš li ti da mi rešiš tu zagonetku, pitam se?“

Oduprevši se porivu da uzmakne pod tom lakom, ubojitom rukom na ramenu, odrešito je uzvratilo caru pogled.

Jedan glas – prijatno smiren glas s nagoveštajem smeha – lenjo se pobunio: „Preuzvišenosti, momka treba pustiti da predahne. Ovo mu je prvo veče među nama, a sad će još ostati i bez večere.“

Karausije se ni najmanje nije obazirao na te reči. Još nekoliko časaka proučavao je Justina tim zastrašujuće prodornim pogledom; potom su mu se ravne usne lagano raširile u osmeh. „Pravo zboriš, dragi moj Alekte“, odvratio je, pa se obratio Justinu: „Ne, tebe nisu poslali da me uhođiš, a i ako jesu, ti o tome ništa ne znaš.“ Sklonio je ruku s ramena mladog ranara, pa se osvrnuo oko sebe. „Hoćemo li da večeramo, prijatelji?“

Čovek po imenu Alekt, kako ga je Karausije oslovio, uhvatio je Justinov pogled dok se okretao i osmehnulo mu se. Justin je uzvratilo osmehom, kao i uvek zahvalan na

ljubaznosti, a onda šmugnuo kroz gužvu do Flavija, koji mu je dobio u pola glasa: „Euge! Dobro si se držao!“, što ga je još osokolilo.

Ubrzo potom našao se između Flavija i još jednog centuriona u dnu stola. Njegov desni sused previše je bio zauzet tamanjenjem hrane da bi mario za razgovor, pa se Justin sasvim slobodno mogao prepustiti Flaviju, koji mu je koristeći opšti žamor bezazorno opisivao znamenita lica u pročelju stola.

„Vidiš onog sa ožiljkom od mača na obrazu?“, upitao ga je Flavije dok je sekao ukiseljenu haringu. „To ti je Arkadije, kapetan *Kaleope*, naše najveće galijske tri reda vesala. To je odličje dobio u areni. Taj ti je Arkadije bio neki veseljak u mlađim danima. Oh, a onaj tugaljivi kraj njega je Deksiion, pomorski centurion. Nikad“, opomenuo ga je Flavije, odmahujući glavom, „ali *nikad* se nemoj kockati s njim, ako nećeš da ostaneš bez tunike na leđima. Ne kažem da vara, ali taj ima više sreće nego ijedan običan smrtnik.“

„Hvala na upozorenju“, kazao je Justin. „Zapamtiću to.“

Iz neke nerazumljive opčinjenosti pogled mu se vraćao na čoveka koga je car nazvao Alektom, koji je sedeo zajedno s Karausijevim visokim starešinama blizu čela stola. Beše to visok čovek sa sjajnom plavom ćubom na glavi, malčice posedlom na slepoočnicama; prilično potišteno lice možda bi i bilo prijatno za oko da nije bilo tako blede; zapravo, sve na njemu kao da beše previše izbledele – i kosa, i koža, i oči. Međutim, dok ga je Justin posmatrao, čovek se osmehnuo nečemu što mu je sused rekao, i taj

osmeh, kratak i potpuno dražestan, dao je njegovom licu ono što mu je dotad nedostajalo.

„Ko je onaj visoki bledunjavi?“, promrljao je Flaviju. „Car ga je nazvao Alekt, čini mi se.“

„Karausijev najviši službenik za novčane poslove i njegova desna ruka. Ima gomilu pristaša među jedinicama, baš kao i među trgovcima i bogatunima, pa pretpostavljam da je posle Karausija najmoćniji čovek u Britaniji. Ali sasvim je pristojan, uprkos tome što izgleda kao da su ga držali u mračnoj škrinji.“

Nekoliko časaka kasnije nešto se zbilo; događaj beše do te mere nevažan i običan te se Justin posle pitao da mu nije možda pridao previše značaja – a opet, nikad ga nije do kraja zaboravio, kao ni zloslutno osećanje koje ga je tad obuzelo. Verovatno privučen toplinom svetiljke, jedan krupan lakokrili noćni leptir doleteo je s krovne grede i počeo da kruži iznad stola. Sve su oči u taj mah bile uperene u cara, koji se spremao da po drugi put prospe vino u slavu bogova. I svi su gledali u njega, tačnije, svi izuzev Justina i Alekta. Ni sam ne znajući zašto, Justin je ponovo pogledao u Alekta; a Alekt je vrebao leptira.

Leptir je opisivao sve uže i uže kružnice oko lampe što je stajala tačno ispred carevog najvišeg službenika za novčane poslove, njegova senka je šarala po stolu dok se obrtao u vrtoglavih spiralama oko sjajnog i zamamnog plamena, sve bliže i bliže, da bi se taj divlji, mahniti ples naglo završio buknućem senki a leptir oprljenih krila pao kraj Alektovog

pehara, mašući jadnim patrljcima. I tad mu je Alket, uz bleđi osmejak, odlučnim pritiskom prsta okončao život.

I to je bilo to. Svako bi na Alektovom mestu ubio oprljelog leptira – nije se imalo šta drugo učiniti, i to je sasvim jasno. Ali Justin je posmatrao bleđo čovekovo lice dok je ovaj pratio leptirov ples, iščekujući da se ovaj previše približi plamenu, i video kako u jednom času zanetosti priprema kažiprst da ga ubije.

II ŠAPAT NA VETRU

Dani su odmicali a Justin se privikavao na golemo utvrđenje, koje je predstavljalo srce i sedište Karausijeve odbrane od Saksonaca. Pod visokim sivim svetionikom, nekad pobedonosno ukrašenim bronzom i sjajnim mermerom, dolazile su i prolazile galije i trgovački brodovi; po čitav dan je uz žamor tvrđave, uz graju vojnika na smotri, zvuke truba i bat koraka, odjekivalo struganje tesala i zveket čekića s brodogradilišta pod zidinama utvrde. A uz žagor brodogradilišta čuo se šum mora.

Tri puta te jeseni, pre no što je zima zatvorila vodene puteve, došlo je do koškanja između britanskih brodova i saksonske lađe crnih jedara; Justin je često imao prilike da uvežbava svoje umeće na ranjenicima koje su im donosili, što mu je donelo škrtu pohvalu starijeg ranara, na koju je bio ponosan.

Ta mu je jesen bila dobra i još zbog ponečega, a prvenstveno zbog Flavija, s kojim je provodio najveći deo vremena kad nije bio na dužnosti. Naklonost koja se brzo rodila tokom njihovog prvog susreta prerasla je u blisko i trajno prijateljstvo. Spojio ih je zajednički osećaj usamljenosti; Flavije, koga je odgajala obudovela baba-tetka pošto su mu roditelji umrli od kuge, takođe je bio usamljen. Te jeseni i zime zajedno su hajkali veprovo po Velikoj šumi, lovili strelama barske ptice po močvarama i muvali se po ribarskom seocetu, koje su žitelji zbog skupine novih radnjica i hramova i točionica piva pod zidinama tvrđave smatrali gradićem.

Često su posećivali jednu radnju nadomak severnog bedema koju je držao neki Serapion, sitan i usahnuo čovek, polu-Britanac polu-Egipćanin, sa dva oka sjajna kao dragulji i šiljatim prstima kao u guštera. Spolja gledano radnja beše prava rupa, ali unutra puna svakojakog blaga: zavežljajčića suvih trava, posuda i ćupova s neimenovanim sadržajem, mirisnih ulja u kristalnim bočicama i osušenih i smežuranih stvarčica koje nije bilo preporučljivo izbliza zagledati. U tu radnju su stalno zalazili vojnici iz garnizona; onde su nalazili mirisna ulja i masti ili miomirisne štapiće za devojke.

Flavije je tamo svraćao radi Serapionovog ulja za trljanje mišića, što je otklanjalo napetost i umor od lova, ali i po nekakvu mast za koju se nadao da će mu obuzdati tršavu kosu; Justin je odlazio zato što su ga zanimali Serapionovi

napici, mada ni blizu koliko čovekove priče o lekovitim i štetnim travama, kao i o uticaju zvezda.

Jedne večeri posle Saturnalija, Justin i Flavije su ušli na niska vrata Serapionove radnje i zatekli sitnog Egipćanina kako poslužuje drugog kupca; pod svetlošću viseće svetiljke prepoznali su Alekta. Justin je dotad već bio navikao da ga sreće u carevoj sviti; visok čovek, pepeljaste kose i potištenog lica, koje bi se sasvim ozarilo kad bi se osmehnuo, posle Karausija najuticajnije ličnosti u Britaniji. Nikad Flaviju nije ispričao za leptira – i da je hteo, šta je tu na kraju krajeva imalo da se kaže: „Primetio sam s kojim je uživanjem ubio leptira.“ I to je sve. A kako je vreme prolazilo, i sam je gotovo zaboravio na taj događaj.

Alekt se osvrnuo kad su ušli i, kao i obično, kratko i ljubazno im se osmehnuo. „Ah, nadam se da niste u stisci s vremenom. Bojim se da sam večeras žalosno spor u odabiru.“ Potom se okrenuo i nastavio da bira bočicu mirisa. „Treba mi nešto nesvakidašnje – nešto što će u isto vreme biti i poklon i izraz laskanja za rođendan jednoj dami.“

Serapion se naklonio, osmehnuo, pa šiljatim prstom dodirnuo lepu alabastersku bočicu koju je spustio na sto pred svog uvaženog kupca. „Ovaj miris sam napravio posebno po narudžbini od prošlog puta, preuzvišenosti. Zar dama nije bila zadovoljna?“

„Jeste, ali ovo nije ista dama“, odvratio je Alekt, uz onaj trag ledenog podsmeha u glasu; potom je lakonski dobacio preko ramena dvojici momaka koji su stajali iza njega u pomrčini: „Nikad ne poklanjaj isti miris dvema različitim

ženama u isto vreme – jer mogu da se sretnu. Uvek to imajte na umu, mladi moji petlići.“

„Aha, sad mi je jasno, preuzvišenosti.“ Sićušni Egipćanin se ponovo naklonio. „Ako bi mi uzvišenost dala vremena da do sutra uveče smešam nešto dostojno dame koju Alekt želi udostojiti poklonom...“

„Zar ti nisam već rekao da joj je rođendan sutra, i zato moram večeras da ga pošaljem. Pokaži mi nešto što je već smućkano.“

Serapion je porazmislio, a onda se okrenuo i pošao, tiho kao mačka, u najtamniju senku, odakle se vratio noseći nešto u sklopljenim šakama. „Imam ovo“, kazao je, „ovaj miris nad mirisima. Lično sam ga smešao, jer tako je, ja i sam umem da spajam dragocena mirišljava ulja u izuzetnu celinu.“ Spustio je na sto kristalnu bočicu, koja je zasijala pod svetlošću lampe kao zelenozlatni dragulj.

„Dražesna bočica“, kazao je Alekt, pa je podigao snažnim belim prstima i zavrteo.

„Dražesna bočica, tako je, ali miris u njoj – cvetni mio-miris hiljadu leta uhvaćenih u ćilibaru! Počekajte malo, razbiću pečat, pa neka preuzvišenost sama prosudi.“

Ponovo je uzeo bočicu i oštrim noktom palca ogulio voštanu opnu oko grlića, pa izvadio zapašać; potom je zamočio unutra tanak stakleni štapić i njime dodirnuo Alektovu nadlanicu, koju je ovaj već spremno ispružio. Onog trenu kad je kaplja dragocene tečnosti kanula na čovekovu toplu kožu, raširio se predivan miris, snažan ali prefinjen, i nadvladao sve ostale u prostoriji.

Alekt prinese ruku nozdrvama. „Koliko košta?“

„Stotinu sestercija, preuzvišenosti.“

„Visoka cena za tako malu bočicu mirisa.“

„Ali kakvog mirisa, preuzvišenosti! Cena sastojaka od kojih je načinjen ogromna je, i neka preuzvišenost bude sigurna da će meni od stotinu sestercija ostati sasvim mala naknada za uloženo vreme i znanje.“

„Tako. Mada i dalje mislim da je cena previsoka, ipak ću ga uzeti. Zapečati ga ponovo.“

„Alekt je tako dobar i velikodušan.“ Serapion se naklonio i nastavio da se vajka dok je zagrevao štapić voska koji je uzeo da ponovo zapečati bočicu. „Nego, nego, zaista su skupi, svi ti sastojci u njemu – čisto tečno zlato. A za većinu čovek mora da plati brdo novca za carinu, samo da ih unese u provinciju. Jao meni, teško siromah podnosi te nove careve namete.“

Alekt se tiho nasmejao. „Možda bi odgovornost za poreze trebalo da svališ na mene, prijatelju. Koga drugog okriviti za njih ako ne carevog najvišeg službenika za novčane poslove?“

„Kako da ne, preuzvišenosti. Evo mirisa!“ Serapion mu je pružio bočicu, zagledajući ga preko tankog poklopca da vidi koliko daleko sme da ide. „Ali zar car uvek i u svemu sluša svog najvišeg službenika za novčane poslove? Na tržnici pričaju da se najviši službenik ponekad... pa, ne slaže baš u svemu s carem; možda bi porezi bili niži da je...“

„Glupo je slušati ulične priče“, odvratio je Alekt. „A još je gluplje ponavljati ih.“ Zavukao je bočicu u prevoj

fine vunene tunike, s nestrpljivim osmehom odmahujući glavom na tvrdnje Egipćanina da nije mislio ništa loše. „Pusti to, čoveče, svakome je jezik ponekad brži od pameti. Evo, uzmi svojih stotinu sestercija.“ Potom je uz uljudan pozdrav, koji se odnosio i na dva momka, prikupio skute ogrtača i nestao u studenoj noći.

Egipćanin Serapion gledao je za njim sa izrazom lukavog razumevanja u sitnim sjajnim očima. Potom se okrenuo ka dvojici mladića, a na licu mu se više ništa nije dalo pročitati izuzev spremnosti da im udovolji.

„A sada, mlada gospodo – izvinjavam se zbog toga što ste morali da čekate. Hoćemo li još ulja za mišiće? – ili neki poklon za dame kod kuće? Čujem da vas dvojica za koji dan idete zajedno na odsustvo.“

Justin se lecnuo, jer je tek tog jutra saznao da je Flavije uspeo da se zameni sa drugim centurionom, tako da su u isto vreme mogli da pođu na odsustvo.

Flavije se nasmejao. „Zar je moguće da ti prvi saznaš čim neko kine u Rutupiju? Ne, samo mi treba ulje za mišiće.“

Obavili su kupovinu, ne trošeći više vreme na razmišljanje o događaju koji se malo pre toga zbio, i vratili se u spavaonicu. A nekoliko dana kasnije, kad je došlo vreme da krenu na odsustvo, zajedno su pojahali na zapad na dugačak dvodnevni put, kako bi odmor proveli na starom imanju na valovitom zablježu južne Engleske, gde se nalazio Flavijev dom.

„Nema svrhe ići u Kalevu“, kazao je Flavije. „Baba-tetka Honorija je u ovo doba godine već u Akva Sulisu radi toplih

izvora. Zato ćemo mi pojahati preko krečnjačkog stenja sve do imanja i iznenaditi Servija. Biće mu drago da nas vidi – baš kao i imanju.“

A onda, kad ga je Justin pogledao ispod oka, nacerio se, ali s priličnom ozbiljnošću dodao: „Imanje se uvek obrađuje kad vidi ljude koji su mu dragi i kojima je ono drago. Prosto osetiš da se obradovalo – kao mudri stari lovački pas.“

I kad su u sumrak drugog dana puta krckajući preko pomrzlih brazda na kolskoj stazi prošli kroz šumarak u kome su rasli hrastovi, breze i divlje trešnje, ugledali kuću s pomoćnim zgradama na početku dugačke doline u zablježu, Justin je shvatio šta je Flavije pod tim mislio. Osetio je dobrodošlicu svud oko sebe, i znao je da je ona i njemu upućena, jer iako je bio neznanac, mesto kao da ga je prepoznalo kao svog i obradovalo se i njegovom dolasku.

Uskoro su im i drugi ukazali dobrodošlicu: Servije, stari nadzornik imanja kome je u vreme kad je kao opcio služio vojsku zapovednik bio Flavijev otac; Kuta, Servijeva supruga, i Kindilan, njihov sin, kad je namirio stoku; pozdravili si ih i ostali radnici sa imanja, svi do jednog slobodni muškarci i žene. „Tetka Honorija i dalje ima nekoliko starih robinja“, kazao je Flavije. „Ali nama su imanje uvek obrađivali slobodni seljaci. Ponekad je teško, ali opstajemo nekako. Drugačije ne možemo.“

Pet dana su proveli na imanju, i Justin je tek prilikom tog petodnevnog boravka spoznao pravo lice Britanije. Gole šume u zimu behu šarene kao grudi jarebice, a otegnuti, snažni glasovi zemljoradnika i pesma vivaka čuli

su se na prozimeлим oranicama; nisku, dugačku kuću je svako naredno pokolenje dograđivalo, te je i dalje zadržala u središtu atrijum pocrneo od dima, koji su sad koristili kao ostavu, mada se prvobitno u njemu nalazilo ognjište koje je podigao jedan drugi Marko Flavije Akvila, zidajući dom za sebe i svoju suprugu Britanku i troje dece koje je s njom stekao – eto to je za Justina postala Britanija.

Često mu je Marko Flavije Akvila dolazio u misli tih dana dok je s Flavijem radosno lutao po stajama i ambarrima, ili pomagao starom pastiru Bjuiku u torovima za jagnjad. Možda zato što je i u njemu kolala Markova krv, činilo mu se da stara kuća i čitava dolina u zabrežju predstavljaju vezu između njih dvojice.

O Marku je razmišljao i poslednje večeri kad je s Flavijem stajao naslonjen na zidić koji je obronke Daunsa odvajao od terasastih zaravni obraslih vinovom lozom, na toploj južnoj padini. S mesta na kom su se nalazili pucao im je pogled na čitavo imanje pruženo do samog oboda šume, gde se dolina završavala i s prvim zimskim sumrakom lagano gasila i utišavala.

„Znaš, čudno je to, Justine“, najednom je počeo Flavije. „Kad dođem ovamo, nikad ne ostanem duže od nekoliko nedelja, a tako je još odavno – pa, otkad sam bio sasvim mali; ali otkad znam za sebe, ovo mesto doživljam kao svoj dom.“ Udobnije se naslonio na staru suvozidinu. „A imanje je u dobrom stanju kad se sve uzme u obzir.“

„Na šta misliš?“, upitao ga je Justin.

„Pa, za početak na to što sam ja otišao sa orlovima“, kazao je Flavije. „A zapravo je trebalo da ostanem kod kuće i pomažem Serviju da vodi imanje. Opet, ti znaš kako je to s nama; dobra stara vojna služba svima nam je u krvi. Ta, pogledaj samo sebe. Iako si ranar, opet nisi mogao da pobežeš od orlova. Sva sreća te je Servije bolji zemljoradnik no što bih ja ikad bio – samo što u današnje vreme nije lako raditi na zemlji i upravljati malenim posedom. Mora da je sve bilo mnogo lakše u vreme kad je moj imenjак raskrčio ovu dolinu i skućio se u njoj.“

Počutili su nekoliko časaka, a onda je Flavije dodao: „Znaš, često se pitam šta se krije iza postanka ovog imanja.“

„Kako to misliš?“

Flavije je oklevao tren. „Pa, vidi ovako“, naposljetku je rekao. „On – Marko – bio je sasvim mlad centurion, ako je verovati porodičnim predanjima, kad je obogaljen u jednom plemenskom ustanku i potom proglašen nesposobnim za službu; i uprkos tome, Senat mu daje imanje i novčanu nagradu kao isluženom centurionu. A to uopšte ne liči na Senat.“

„Možda je imao moćnog prijatelja na senatskim klupama“, natuknuo je Justin. „I to ponekad biva.“

Flavije je odmahnuo glavom. „Ne verujem. Mi nismo porodica koja skuplja uticajne prijatelje.“

„Onda je može biti posredi kakav poklon, posebna isplata za neko delo.“

„Meni se to čini mnogo verovatnijim. Pitanje je samo za šta ga je dobio.“